

Een huis van muziek waar God wil wonen

Voorganger: Ds. Heleen Weimar

Lezingen:

1^e schriftlezing: 1 Kronieken 15,11-16 en 19-24

2^e schriftlezing: 1 Kronieken 16,1-10 en 29b-42

3^e schriftlezing: Lucas 10,25-37

Gemeente van Jezus Christus,

Ook al denken we dat God zich niet beperken laat door tijd of ruimte, ook al geloven we dat God misschien wel overal is en van alle tijden, toch verlangen velen van ons naar een bepaalde, een omheinde heilige ruimte, waar iets van God merkbaar, voelbaar aanwezig is. Sommigen zoeken zulke ruimtes op, sommigen treffen tot hun verrassing zulke ruimtes aan. Zo'n ruimte kun je vinden onder de hoge gewelven van een oude Dom of Kathedraal, of juist in de onderaardse crypte. Bovenop een berg of onder een oeroude boom. Of je vind die ruimte binnenin jezelf, in je hoofd of in je hart. Het kan ook een ruimte in de tijd zijn: een speciaal moment, een gedenkdag of een weekend in een klooster.

Vandaag gaat het over muziek als heilige ruimte, waarbinnen we God op het spoor kunnen komen.

Het verlangen naar een aanwijsbare plek van Gods aanwezigheid wordt in de psalmen verwoord met de uitdrukking dat de Eeuwige ergens zetelt of troont. Gods troon, hoewel onzichtbaar, is toch wel aanwijsbaar, volgens de psalmdichters. Drie voorstellingen daarbij, drie uitdrukkingen daarvan wil ik voor het voetlicht brengen vanochtend:

- dat God op de cherubs troont¹
- dat Gods troon stoelt op recht en gerechtigheid²
- en dat de Eeuwige troont op Israëls lofzangen³

De voorstelling van God tronend boven de cherubs (keroebim) vindt zijn oorsprong bij de ark van het verbond.

De ark wordt in de bijbel beschreven als een kist, met daarin de platen van het verbond – de Tien Geboden. Op het deksel waren twee cherubs, twee engelen afgebeeld. De engelen hadden hun vleugels naar boven uitgespreid als een beschutting boven het deksel van de kist. Tijdens de woestijnreis hadden de Israëlieten deze kist gemaakt en er de platen van het verbond in gelegd. Ze droegen de ark tijdens hun reis met zich mee en geloofden dat God op deze wijze met hen meetrok. De ark was als het ware de troon van de onzienlijke God. Op grond van deze voorstelling wordt God dan ook 'de Heer van de machten, die op de cherubs troont' genoemd. Maar ook: 'de Eeuwige wiens troon rust op recht en gerechtigheid' (vanwege

de verbondsregels in de ark).

Bij aankomst in het beloofde land is de tent van de ontmoeting, met daarin de ark van het verbond, op verschillende plaatsten een tijd opgesteld geweest, in Silo o.a. en in Sichem. Koning David is degene die de ark naar Jeruzalem haalt, wanneer dat de hoofdstad van zijn koninkrijk is geworden. Over de wijze waarop David de ark naar Jeruzalem brengt, zijn twee verhalen in omloop in de bijbel. In het boek Koningen (2 Koningen 6) wordt verteld hoe David uitgelaten voor de ark uit danst, de hele weg naar Jeruzalem lang. David danst en springt vol overgave, want met de ark is het alsof de Eeuwige zelf Jeruzalem binnentrekt. Maar het is niet alleen het komen van God, Gods aanwezigheid boven de ark, wat David zo blij stemde, denk ik. Het is evenzeer wat er in de ark lag, de tafels, de platen van het verbond – op de ene plaat de geboden die met God te maken hebben, op de andere plaats de geboden die over de verhouding tot de naaste gaan. Ik denk dat David zich realiseerde, dat hij zo'n richtsnoer hard nodig had, voor de samenleving waarvoor hij als koning verantwoordelijkheid droeg. Zoals er op het joodse feest Simchat Thora (vreugde der wet) met de Thorarollen wordt gedanst, zo danste David voor de platen in de ark, stel ik mij voor, zielsgelukkig met de leefregels van God als wegwijzer, voor hemzelf en zijn volk.

Dit verhaal over de intocht van de ark in Jeruzalem en een dansende David in de stoet heeft de schrijver van het boek Kronieken, waaruit wij vanmorgen lezen, overgenomen, maar hij heeft er ook iets belangrijks aan toegevoegd. David danst niet alleen, maar hij heeft ook een enorm fanfarecorps opgetrommeld om te spelen in de stoet. Muzikale priesters en levieten speelden op harpen, op lieren (of luiten), lieten de koperen cimbalen slaan en bliezen op trompetten. Ook klonk er gezang en hoorngeschal. En wanneer de ark in Jeruzalem een plaats heeft gekregen, kiest David onder de levieten muzikanten uit, stelt een muzikleider aan, kiest een loflied uit en draagt Asaf en andere zangers op om voortdurend bij de ark te zingen en te musiceren. David treedt hier dus op als liturg, als organisator van de eredienst. Hij geeft de Levieten de opdracht om, met stem en instrument, de Eeuwige, de God van Israël 'te doen gedenken, te danken en te loven'⁴. Het gaat hier om twee bewegingen. Gedenken is te binnen brengen,

te binnen zingen, stilstaan bij wat de grond is van onze liefde en dank aan God: wat God heeft gedaan en doet en doen zal, zoals ons wordt beloofd. Loven en prijzen – dat is expressie, uitzingen, het uiten van ontzag en liefde en dank aan God, op grond van het gedenken. Het lied dat David uitkiest om steeds te worden gezongen is een compilatie van fragmenten uit drie psalmen (Psalm 105, 1-15; Psalm 96, 1-13 en Psalm 106, 1 en 47-48) die samen een nieuwe compositie vormen. In het eerste deel van de nieuwe compositie staat het gedenken centraal, van Gods wonderen en beloften, zijn leiding en bescherming. In het tweede deel worden heel de aarde, alle volken, de zee, het land en de bomen opgeroepen om mee te doen in de lofprijzing. De lofzang gaat dan over in een gebed om bevrijding en terugkeer uit de verstrooiing en eindigt met *Amen!*

Zo bouwt David als het ware een muzikaal huis voor God. Dat is wat de schrijver van Kronieken met zijn toevoeging wil vertellen. Hij weet dat het David niet zou worden toegestaan om voor God een huis van hout en steen, een echte tempel voor God te bouwen (2 Samuel 7; vgl. 1 Kronieken 17). Maar op deze wijze scheidt David, door middel van de muziek en zang van de levieten, als het ware een muzikaal bouwwerk om de ark heen, waar God op de cherubs troont.

Op een bepaald moment is de ark uit Jeruzalem verdwenen en ook uit de geschiedenis. Misschien gebeurde dat al twee generaties na koning David. Tijdens de regering van Rehabeam (kleinzoon van David) nam de Egyptische koning Sisak Jeruzalem in en plunderde de tempel. Is de ark toen door hem meegenomen? Of later pas, bij de verwoesting van de tempel door de Babyloniërs? Toen de ark er niet meer was, vanaf welk moment dan ook, en toen de tempel was vernietigd, toen bleef toch de lofzang het veronderstelde huis waar Gods nabijheid kon worden gezocht. Het omhulsel, de muziek, bleef de inhoud, nabijheid van de Eeuwige, veronderstellen. En zo gebeurde het, dat die bijzondere naam voor God: *Heer van de hemelse machten, die op de cherubs troont*, veranderde in de naam *God die troont op Israëls lofzangen*.⁵

Deze veronderstelling, dit geloof, dat wij God kunnen ontmoeten in muziek en zang, is ook in onze tijd de basis van bepaalde vormen van eredienst en van het uitvoeren en beluisteren van religieuze muziek. Diensten met een hoog liturgisch karakter, maar ook de *praise and worship* in evangelische samenkomsten, cantate diensten en -vespers, evenementen als the Passion – al dergelijke uiteenlopende gebeurtenissen hebben als basis het verlangen om in de heilige ruimte, die wordt opgetrokken door muziek en zang, God te mogen ontmoeten, door God geraakt te worden in je ziel. Dit is dus een voluit bijbelse lijn: het verlangen om iets van Gods nabijheid te ervaren in het gedenken en

loven van God.

Maar er klinkt in de Bijbel ook een kritische kanttekening hierbij. En die horen we met name bij de profeten: kritiek op de klakkeloze veronderstelling dat de Eeuwige voor altijd wel tronen zal op onze menselijke lofzangen.

‘Bespaar mij het geluid van jullie liederen; de klank van jullie harpen wil ik niet horen. Laat liever het recht stromen als water en de gerechtigheid als een altijd voortvloeiende beek’, aldus de Eeuwige bij monde van zijn profeet Amos.⁶

Dat heilige huis van de eredienst, van offeren, vasten en lofzingen, wordt een loze ruimte, wanneer we vergeten wat de kern was van het muzikale gebouw: de tafels met de leefregels van God voor een leefbare en menselijke samenleving. Die heilige ruimte van muziek en zang wordt een hol omhulsel, wanneer het gedenken en loven geen gevolgen heeft voor ons doen en laten. Wanneer wat wij zingen niet correspondeert met hoe wij leven, dan stapt God van die mooie troon af en begeeft zich naar degenen die over het hoofd worden gezien, die onrecht lijden, degenen die geen helper hebben.

Jezus deelt deze profetische kritiek in zijn gelijkenis van de barmhartige Samaritaan.

Aanleiding voor het vertellen van deze gelijkenis, is de vraag van een wetgeleerde aan Jezus, wat hij moet doen om deel te krijgen aan het eeuwige leven. Op Jezus’ tegenvraag wat daarover in de Thora staat, antwoordt de wetgeleerde met een samenvatting van alle geboden: ‘Heb de Heer, uw God, lief met heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw kracht en heel uw verstand, en uw naaste als uzelf.’ In de gelijkenis die dan volgt, zien we een man halfdood langs de kant van de weg liggen. De tweede voorbijganger, die het slachtoffer wel ziet, maar hem niet te hulp schiet, er met een grote boog omheen loopt, is een leviet. Misschien wel zo’n muzikant of zanger, die in de tempel Gods grote daden moest doen gedenken. Jezus sluit zich dus aan bij de profetische kritiek op een onbezielde eredienst. Het is niet het hoofdthema van de gelijkenis, maar wel een belangrijk zij-thema. Het laat zien dat God liefhebben met je ziel, zingen met je ziel, je ziel leggen in de muziek, of wat deze leviet ook in de tempel zal gaan doen, niet geïsoleerd kan worden van het openen van je ziel, je in je ziel laten raken door een ander, een naaste, die op jouw weg komt. Het gaat om eenzelfde bewogenheid. Geraakt worden door God en bewogenheid met je naaste hebben alles met elkaar te maken.

Ik wil eindigen met het voorlezen van een lied over muziek als Gods geschenk aan ons. Een geschenk waardoor we God kunnen danken en waardoor we troost kunnen vinden bij verdriet, maar waardoor ook ons hart kan opengaan voor onze naaste. Het is een

lied van John Rutter, vertaald door Sytze de Vries. Het is mijn wens, dat we het ook een keer op muziek zullen zingen. Nu alvast de tekst:

Is niet muziek door U aan ons gegeven,
hemels geschenk voor wie U, God, is togedaan.
Ze geeft geluk een kleur en troost mij in mijn tranen,
een vriend als ik mijn weg alleen moet gaan.

Wij danken U voor al die mooie klanken,
voor harmonieën die mij raken in het hart,
een wijs op wieken als een vogel in de morgen,

als stem en instrument mijn nacht ontwart.

En zo gezegend worden wij tot zegen:
muziek beroert het hart, gezang verruimt de geest.
Zij zal wie nu nog vreemden zijn tezamen brengen,
en wie ik liefheb leiden naar een feest.

Straks komt de dag dat ik uw feest mag ingaan,
- geen wanklank meer, voorbij de aardse plicht -
geluid en stilte tot één groot akkoord versmelten,
en uw muziek mij opneemt in uw licht.⁷

Noten

¹Psalm 80,2; 99,1

²Psalm 89,15

³Psalm 22,4

⁴1 Kron. 16,4, in de vertaling volgens de Naardense Bijbel

⁵Psalm 22,4

⁶Amos 5,23-24

⁷Uit: *Het liefste lied van overzee*